ЦЕТИЊСКИ ВЈЕСНИК

ИЗЛАЗИ СРИЈЕДОМ И ПЕТКОМ

Цијена: за Црну Гору на годину 10 круна, на по године 5 круна; ван земље 15 франака у злату

Уређује: ОДБОР

Адреса: „Цетињски Вјесник" — Цетиње; Adresse: „Le Courrier de Cettigné" — Cettigné (Monténégro)

За ЦРНУ ГОРУ појединн број 10 пара.
За СТРАНЕ ЗЕМЉЕ појединн број 20 пара.

БРОЈ 40 — ЦЕТИЊЕ, ПЕТАК 17. МАЈА 1913. ГОД. — ГОДИНА VI.

Цетиње, 17. маја

Оно што се наслућивало као да ће се и обистинити: Арбанија неће добити своју потпуну самосталност. Тако се бар може закључити из држања амбасадорске конференције како то страни листови доносе.

У почетку се хтјело, да Арбанија добије аутономију под сизеренством султановим. Од тога се послије одустало и тројни савез радио је на томе да Арбанија добије и свога владара. Сад се међутим говори да ни од тога неће бити ништа и да се већ ради на томе, да се у цијелој Арбанији уведе режом какав је сада у Скадру. Та се тежња објашњава тиме што су све велике силе гарантовале аутономију Арбаније, те неће да пусте да иједна од њих има посебног права код стварања нове државе, него да у томе стварању све подједнако судјелују. Из тога излази да од посебне функције и Аустро-Угарске и Италије неће бити ништа.

Ово гледиште заступа тројни споразум и образложава га тиме што је немогуће Арбанији одмах дати независност, пошто је то прерано због анархије, која влада у њој. Прво ваља, веле, осигурати јој да живи у реду и сигурности без икакве помоћи са стране. Дотле, док је упућена на помоћ с поља, све велике силе треба у истој мјери да судјелују у давању те помоћи.

Из тога излази, да се ради на томе, да се на Арбанију примјени онај исти међународни систем, који је био примјењен на Крит, гдје су велике силе биле организовале међународну жандармерију и држале своје чете, а острвом је управљао гувернер, који је за свој рад био одговоран великим силама. И док су Крит штитиле само четири велике силе, Енглеска, Русија, Италија и Француска, дотле ће Арбанију да штите свих шест великих сила.

Велике силе, како се то објашњава, остаће у Арбанији само дотле док буде уведен ред и док потреба буде за то; послије тога ће повући своје чете и прогласиће независност.

Да би се ова намјера могла привести правилно у дјело, Енглеска је изашла с предлогом, да се одреди међународна комисија, која би отишла у Арбанију да проучи све прилике.

Као што се из Лондона јавља, конференција амбасадора пристала је на ово и владе великих сила предузеле су ово питање да проуче. У начелу је споразум постигнут и сви су изгледи да ће овај предлог продријети.

То потврђује и лондонски дописник „Corriere della Sera".

Према томе ранији предлог аустро-италијански пропао је и све више избија на површину, да се тројни споразум прикључио тројном савезу у питању стварања аутономне Арбаније, као и у свему што је томе претходило, не зато што се слагао с њиме у свима тим питањима, него искључиво зато што није хтио да дозволи да му остави одријешене руке. Није га могао да спријечи у непосредном мијешању у балканске ствари и онда му се прикључио како би његово издвојено држање парирао.

Пашићев експозе

Србија и Црна Гора

Биоград, 15. маја

Данашњи Пашићев експозе држан у претподновној сједници Скупштине, који је био саслушан са највећом напетошћу, изазвао је јак утисак својом отвореношћу и стварношћу. Пашић је у својем говору најприје нагласио да се српска политика руководи српском заветном мишљу. Положај Србије је неопходно тежак, јер лежи између два царства, две супротне културе. Начело Балкан Балканцима је у новије вријеме српском политиком високо истакнуто, одговарало је општој ситуацији у Европи и носило у себи клицу балканскога зближења. До балканскога савеза је дошло онда када се балканске државе увјериле да Турска неће да изврши нужне реформе и када су видјели да арбански покрет, који је управљен био противу хришћанских народа, ужива симпатије и помоћ код извјесне државе. За то су балканске државе узеле на основу међусобнога договора у своје руке питање поправљања стања хришћана у Турској. Када је Србија ушла у Арбанију и допрла до мора, Аустро-Угарска је изјавила, да ни у којем случају неће допустити да ондје остане. Сви разлози које је Србија наводила разбијали се на изјаву да ни у ком случају не може у Арбанији остати. Србија је морала попустити. Нама се чини, казао је Пашић, да велике силе, прихваћајући аустриски предлог о Арбанији, тим напустише коначно ријешење балканскога питања и створише себи једну непријатну забаву за дуги низ година. Аустрија пак пропустила је згодан моменат да једним махом освоји симпатије балканских држава и осигура себи на Балкану првјенство политичко и економско. Сада је рат свршен. Најтеже је питање разграничење. Српска влада руководиће се тежњом да измири српске интересе са интересима своје савезника и да сачува балкански савез, што се може постићи правилним подјелом ратних тековина. Подјела територије са Црном Гором биће лака, јер у главном је наговјештена ратним успјесима једне и друге војске. За оне крајеве гдје су обе војске заједно ушле уредиће се споразумом. Такви су крајеви Ђаковица и Пљевља. У случају да се јаве тешкоће, оставиће се самоме народу да по својој вољи одлучи којој ће држави, а у најгорем случају предвиђена је арбитража. Границе са Арбанијом, како их одредиле велесиле, нијесу ни географске, ни стратегиске, ни саобраћајне и они крајеви који су придани Арбанији а ближе су Ђаковици и Призрену, по свему ће се упропастити, јер до мора немају пута а српска граница одцијепиће их од природних економских центара. Надати се, да ће међународна комисија на лицу мјеста видјети да се Краснићи и Љума не смију одјелити од Ђаковице и Призрена. Са Грчком жели свакако добити Србија заједничке границе да осигура свој увоз и извоз преко Солуна.

Србија према савезницима

Биоград, 16. маја. — Пашић, одговарајући у Скупштини на разне интерпелације, дао је шљедећи експозе: Пошто је напоменуо узроке, који су произвели рат, а особито жалосно стање хришћана у Турској и како су сви покушаји чињени код Турске да уведе реформе пропали били а сувише како је Турска била мобилисала, балкански се народи видјеше принуђени да одговоре ратом на турску мобилизацију. Рат је потпуно успио. Велесиле изјавише територијално дезинтересовање. Тек је побједоносна српска војска избила на Јадранско Море, Аустро-Угарска, а позади ње и Италија, обавјести српску владу да не може дозволити Србији излазак на море. Сви разлози, које је Србија давала Аустро-Угарској, наилазили су на non possumus. Велесиле усвојише становиште Аустро-Угарске, што доведе Србију у врло тежак положај. Србија је била принуђена, да повуче своје трупе, изјављујући да ће те жртве бити накнађене на другој страни. Пошто је рат довршен, ми се сад налазимо пред питањем на дневном реду: подјелом између савезника а то је питање врло тешко и врло деликатно. У томе питању влада се српска управљала исто тако интересима Србије, као и интересима балканског савеза. Нада се, да ће се циљ постићи равноправном подјелом освојених земаља према поднесеним жртвама. Приступајући затим будућој *српско-црногорској* граници, Пашић изјављује да ће успостављање те границе бити лако, пошто оба народа одавно желе заједничку границу. Ако искрсну тешкоће, оставиће се на избор становништву, а у тежем случају прибјећи ће се арбитражи. Прелазећи на *Арбанију*, министар-предсједник напомиње да је сјеверна и сјероисточна граница одређена од стране велесила. Те границе нити су географске, ни стратегијске, ни економске, а називају их етнографским, што ће бити најмање приликом стварања те нове државе, пошто су малена племена раздвојена од њихових етнографских средишта великим планинама а потиснута пут трговачких најближих средишта не припадајућих тој Арбанији. Изгледа, да се трасирањем границе Црним Дримом ишло на то, да се осујети извођење јадранске жељезнице. Надамо се, да ће изасланици велесила схватити те тешкоће и избјећи их. Односно *грчко-бугарске* границе Пашић примјећује, да догађаји, који су искрсли у току рата доведоше Србију да жели заједничку границу са Грчком. Србија, пред вољом Европе, мораде напустити јадранско приморје, које је могаше довести у везу за цивилизованим свијетом, без препрека и контроле, што је било од неопходне потребе за њено економско и политичко развиће. Надамо се, да ће наши савезници изаћи у сусрет нашим жељама, јер смо жртвовали приморје ради спасења њихових побједа у овом рату. Ако би сусједне државе из ма којих разлога хтјеле осујећивати и спрјечавати извоз и увоз преко њихових земљишта, то их Србија може једино осигурати преко грчког земљишта. Односно односа *српско-бугарских* предсједник Пашић изјављује, да су пријатељски као што и приличи између савезника. Савез српско-бугарски био је камен темељац балканском савезу. Уговор, који нас веже и који предвиђа обвезе и дужности свакога, тајна је државна, као што су и остали савезнички уговори у Европи. Сваки уговор се оснива на извјезним хипотезама. Узимајући у обзир постојеће односе и политичке упливе, предвиђају се у мјери могућности будући догађаји. Ако у току времена база, на коју се оснива уговор, поднесе измјене, то савезнички уговор, ако се жели да се одржи, подлежи ревизији и примјењује се новим околностима. Нашем савезничком уговору са Бугарском циљ је узајамна одбрана и очување интереса двију земаља. Овај уговор разним евентуалностима предвиђа судар што више с Турском. Догађаји проузроковани ратом развили су се захваљући савезу свију балканских земаља и то начином који излази из оквира предвиђеног српско-бугарским уговором. Неколико тачака предвиђених уговором бише измијењене у току, а неке баш и уочи самог рата. Савезници су се на првом мјесту старали да осигурају успјех рата, не водећи рачуна о жртвама предвиђеним или не у незгодности уговора. С обзиром на моменте и на хитну потребу осигурати ратни успјех, избјегло се расправљање ових питања у току рата с убјеђењем да ће се послије рата водити рачуна о свијема жртвама, и сравнити их са онима које су уговором предвиђене и према стварности подјелити освојења. Влада је извршила потпуно своју савезничку дужност с потпуним убјеђењем, да ће жртве лојално и свјесно бити накнађене. Не уцијењивајући у току рата своје жртве, Србија је стрпљиво очекивала погодан час, како не би повриједила заједничке интересе. Чињенице, на којима се оснива савезнички уговор и војна конвенција, измијениле су се у толикој мјери, да је само остала недирнута демаркациона линија у Мађедонији. Линија је била трасирана према претпостављеним чињеницама, предвиђеним тим истим уговором. Дакле сасвим је логично да се и та линија мора промијенити. Уговор не може постојати цјелокупан само за једну тачку и једну обавезу, пошто су остале тачке и обавезе биле измијењене или сасвим поништене. По уговору све освојено земљиште припада обојици савезника, дочим према сада створеном положају припада у заједници свој четворици савезника. Уговор предвиђа спорна и неспорна земљишта. Земљишта на сјеверу и западу Шар Планине непобитно су српска, а она на истоку Струме и Родопа непобитно бугарска. Земљиште, постојеће између Шара, Родопа и Охридског Језера, оспорава се; ту би се могла организовати аутономне провинције или их подјелити, ако обије стране увиђају, да је аутономна организација немогућа. У случају подјеле биће шљедећа основица: Срби неће ништа више тражити преко трасиране линије и Бугарска усваја ту линију, ако на то пристану арбитри. Опште правило за арбитре је шљедеће: Обије се странке обавезују да усвоје као дефинитивну границу линију, коју арбитри у

горепоменутим границама налазе као најбоље одговарајућим правилима и интересима двију странака. Ја подвлачим ријечи о горе трасираним границама, јер би Бугарска хтјела да протумачи тај чланак у смислу да се примјењује на предио постојећи између Шара и трасиране линије, дочим га Србија тумачи у смислу, да се примјењује на цио предио између Шара, Родопа и Охридског Језера. Тај би спор могао постојати, да су остале тачке остале неповријеђене, али српско-бугарски спор не односи се на тумачење уговора, него у питању да ли је уговор остао у вриједности или не, узевши у обзир да многобројне обавезе нијесу биле испуњене. Предвиђене обавезе нијесу биле испуњене захваљећи спољном упливу измјенивши захват освојених земљишта. По уговору Србија има непобитно право на територијални излаз на јадранско приморје, који је тако скупо платила. На тражење Аустро-Угарске, велесиле одузеше Србији приморје, те је тиме уништене клаузула уговора, која даваше Србији то приморје, клаузула која би дозволила Бугарској да добије земљишта од Струме-Родопа до Једрена, да је била одржана у ономе што се тиче Србије. Да је та измјена била једина, она би била довољна да потврди право Србије на накнаде од стране Бугарске због напуштање њеног најважнијег завојевања. Та измјена, која се мора узети у обзир, произлазећи из напуштања приморја, била је непредвиђена и постала је случај јаче силе. Друга измјена састоји се у продужењу рата послије примирја. Пошто је главна сврха рата била већ постигнута, рат би био довршен да Бугари нијесу тражили Једрене и покрајину на истоку од Једрена. Србија, савјесно испуњавајући свој савезнички уговор и преко онога што уговор предвиђаше, што Бугарска немаше права очекивати, остала је под оружјем још 5 мјесеци, подносећи увијек жртве у војницима и ратном материјалу, како би Бугарска добила Једрене и Тракију, на што иста није претендовала нимало приликом закључења уговора, пошто је била изјавила да ти предјели улазе у сферу Цариграда и мореуза. Србија је пристала на огромне жртве с убјеђењем да ће имати право тражити територијалне накнаде. Бугарска више добија него што је уговором предвиђено, а Србија губи и оно што је добијала баш тим самим уговором. Овијема двијема главним измјенама треба придодати још и помоћ од стране Бугарске од 100000 војника на вардарском бојишту, што су оба генералштаба сматрали као врло важно. Генералштаб бугарски натурио је неке измјене, јер му тај број бијаше потребан у Тракији, а Србија је то морала примити, јер је било уочи рата 28. септембра. Тада је Србија била принуђена да потпуни ту празнину накнадним дизањем сто хиљада војника. У току рата видјело се да Бугарска, и ако је располагала са 100.000 војника које је била упутила у Тракију, као што је горе наведено, није била у стању да савлада својом снагом турско оружје, те је поново учинила апел на српску помоћ и ми посласмо 50.000 војника и цио парк модерне опсадне артиљерије, коју Бугари нијесу имали. У нашем уговору не спомиње се да Србија мора послати помоћ Бугарима на операционим пољима Марице. Даљи су догађаји потврдили да је Бугарској била потребна помоћ Србије. Са разних бугарских страна се тврди, да је измјена војничких конвенција од 2. јула и 28. септембра потекла из сагласности двају генералних штабова, а то је тврђење лишено сваке основице. Шефови генерал-штабова под командом централне власти не могу мијењати међународне уговоре без пуномоћија за то, ни ослободити Бугарску од обећане помоћи, нити натурити Србији пошиљку 50.000 војника и опсадне артиљерије. Жртве Србије морају се увести у рачун подјеле освојења. Догађаји су измјенили основицу уговора савеза једни ушљед јаче силе, а други су били пошљедица нетачног оцјењивања положаја у момонту састављања уговора. Због тих разлога тражимо ревизију уговора а не промијену само једног члана. Ми с наше стране не тражимо да се уговор измијени, јер је он био промијењен већ уочи и у току рата. Промијена је била стога што Бугари не испунише обавезе а с друге стране стога што велесиле не дозволише извршење извјесних клаузула врло корисних и врло важних за Србију. Тражимо да ове измјене буду у сагласности са осталим обавезама, како би се обје странке задовољиле и вриједност савезничког уговора одржала. Већ у мјесецу фебруару упутили смо бугарској влади писмене предлоге ради ревизије уговора, пошто смо усмено били изложили ту жељу. Молили смо бугарску владу да ту ствар довршимо међу двију владе, не узбуђујући јавно мњење и да не дадемо велесилама прилику да се умијешају у питање подјеле. Бугарска влада није дијелила наше мишљење и није ступила с нама у преговоре. Недавно смо учинили нови корак код бугарске владе и изложили разлоге који су на страни нашег становишта. Надамо се, да ће бугарска влада пријатељски оцијенити наше закључке, изложене у ноти и расправити важна питања у интересу народа и одржања савеза. Већ изложеним разлозима можемо додати још и шљедеће: Губитком земљишта на Јадрану и стварањем аутономне Арбаније, захват дан Србији умањен је, те и начело равнотеже оборено; други, још осјетнији губитак за Србију јесте губитак слободног изласка, на који Србија према уговору рачунаше, те Србија мора осигурати себи пут преко Солуна а у томе ће успјети кад буде имала заједничке границе са Грчком. Србија је у пријатељским односима са Бугарском, али се временом они могу измијенити без наше кривице, као у вријеме анексије Босне и Херцеговине. Бугарска и Аустрија могу нас окружити и принудити да примимо услове које хтједну да диктирају. Уз то, ја морам додирнути и нека важна питања, која ми нијесу била постављена од интерпеланата. Подјела освојених земаља од Турске не може се извршити на основу начела националности, јер је насељење у Мађедонији одвећ измијешано. Бугарска влада не може тражити подјелу на основу начела етнографског, јер би морао напуштити Једрене, дио Тракије и приморје Егејско. Тако је исто и за Грчку, али у накнаду за губитке, које је ушљед тога поднијела, Бугарска јој не може одбити да не сачува дио земљишта словенских. Србија је у истом случају односно мађедонских Словена, јер прије постанка екзархата око 1860. г. сви су се звали Србима, тек послије његове установе неки су се почели називати Бугарима. Границе Србије морају бити трасиране на начин којим би се задовољили државни и економски интереси независне Србије.

~~Пашићев говор трајао је два сата. Послије њега хтјели су націоналисти, да се одмах пређе на дебату, али је дебата остављена за идућу сједницу.~~ (Б. Пресбиро.)

Међународна ситуација

— Хоће ли се склопити мир —

Расправљајући о међународној ситуацији, која свима задаје бриге, „Prava Crvena Hrvatska", лист што у Дубровнику излази, овако је црта:

Више је пута дошло до густијех; звочале су сабље, намјештали су се топови, сакупљале су се војске: само једна ријеч, један миг, и ето општег окршаја. Ни ипак та ријеч, тај миг није надошао, и опет се ради о миру. Оно кад је Турска посве клонула, да су допуштали савезним балканским државама да се саме нагађају с Турчином, давно би се вратоломна игра на Балкану била свршила: али су прискочиле бабе и бабице, а у нас постоји стара ријеч: доста бабица, и оно што слиједи. Па се дошло до поновног рата, до поновног пролијевања крви: Турци су опет осјетили тешку пест савезника. Младотурци не само да нијесу ништа користили, него су као навлаш отешћали положај Турске, и она је имала да сели из Европе, кад су опет прискочиле бабице, и сад се поновно у Лондону натеже и притеже да се мир склопи. Наравно, у главноме ће се странке срести: али у главним питањима хоће ли се срести велевласти? Француска ето разговара пробитке Грчке одважно и отворено, а Италија томе се противи; границе Арбаније још нијесу одређене: о уставу и управи, коју да јој паметну, има међу властима супарништва: најглавнији пријегор биће у особи новог арбанаског владара: веома је двојбено хоће ли остале владе препустити Аустрији и Италији да се изнимно мијешају у послове те нове краљевине, што је очито кад су могле осујетити већ склопљени уговор дјелидбе Арбаније између наше Монархије и Италије; постоји питање Дардапела и отока, који су при улазу; постоје несугласице између Бугарске и Грчке, Бугарске и Србије; постоји тражба новчане оштете савезника; постоји питање компесације Црној Гори, која је пристала повратити Скадар. Свако и поједино то питање у извјесном је случају кадро да изазове опет грозоту општега рата, а толи више толика мутна питања при себичности разних влада, и при наривчању народних слојева, који особито у Француској и Русији свики дан захваћају вишег маха. За извјесно се каже, да се је поравнао спор између Бугарске и Румунске: јављају да су се среле Бугарска и Србија: ну још ништа стварно није произведено, него се све натеже, све стоји напето, све стоји у приправи док се сва питања среде, свака ствар удеси: дотле су све жице натегнуте, и тегне ли се и једна мало јаче, попуцаће и ето прелома. Такво неизвјесно стање може још трајати и мјесеца: а војска је на окупу, људи су дигнути са толико тежачке радње, обитељи кукају и плачу, изгледајући своје хранитеље. Спознамо и исповједамо, да наша Монархија која је у овоме спору највише изложена, све то чини од љуте невоље: истина је то, није ни она крива, јер није сукоб изазвала; али с те недаће љуто страдају сви народи у Монархији. Проћи ће и ова криза, која ће доиста остати у живој намети до вијека, а онда је ухвати да ће Монархија потражити нове стазе и богазе да се сиријатељи са сусједством и тако надокнади силне материјалне штете, које је претрпјела за овог удесног рата на Балкану. Једини јој тај пут преостаје, ако хоће да њен глас, њена воља буде поштована и послушана. Толи више, јер густа тама и љута неизвјесност не само да заокружује нашу Монархију извана, него ју густа тама прикрилила и у кући.

Црногорска слава, пад Скадра

Под овим насловом о паду Скадра проговорила је „Заједница", гласило Хрвата и осталих Словена настањених у Јужној Америци, овим ријечима:

Балкански рат примиче се крају. Све турске војске, гдје год се сукобише са савезним балканским четама биле су хаметом поражене. До примирја су се држале тврђаве Дринополе, Јанина, Скадар и утврде око Чаталџе. У настављеном рату паде Јанина, Дринополе, а 10. априла паде и Скадар.

Скадар је пао. Овај поклик весело одјекује у свим славенским срцима. Веселе се словенске душе од једнога до другога, егејскога и јадранскога мора, веселимо се и ми хрватски и славенски исељеници. Непријатељи наши осташе покуњени, јер је свака побједа славенска један пораз германству више. Нема сумње да је данашњи балкански рат предигра велике борбе Славенства против Германства. Све могуће подузеше непријатељи Славена, да омаловаже побједе славенског оружја, све могуће подузеше, да понизе братске нам краљевине Србију и Црну Гору. Напокон постигоше непријатељи наши и то, да је света Русија, како је и данас називају Црногорци, пристала на аустријски предлог, да Скадар припадне Албанији, послаше у црногорске воде своју флоту, да присиле Црногорце на извршење закључака великих сила. Србији наложише, да повуче своје чете испод Скадра, што је она и учинила. Но све то не уплаши храбре чете Краља Николе. Управо надчовјечном снагом придигну бојне трубље храбре чете на јуриш. „Несавладива" тврђава, невидљиве оклопљене утврде, на којима сукљају ватру сакривени велики топови, паде у под ударцем ситног оружја у рукама црногорских јунака. Гласовита црногорска бајунета починила је опет чудеса, рушећи не само турска тјелеса, него и све теорије разних војних стручњака њемачке школе.

На очиглед силних морских немани међународне флоте заузеше храбре чете наше браће Црногораца град Скадар. Послаше флоту мислећи, да ће се Црногорци престрашити сукљања дима из њихових високих димњака. Преварише се. Црногорци се не плаше ни оловних граната што су сукљали из великих турских топова, не презаше ни пред милион аустриских бајонета, које је Аустрија подигла, да спасе свој престиж. Не престрашише се, јер знаду, да међу оно милион бајонета имаде барем пола милиона Словена, који једнако ћуте и мисле са својом браћом Црногорцима и Србима и да их спаја једна велика — словенска — мисао.

Главно је сад питање чији ће бити Скадар. Испразне ли га храбре чете црногорске, припасти ће „слободној" Арбанији или боље рећи њезиној фактичној господарици — Аустрији. Скадар је потребан Аустрији као једини центар Велике Арбаније, који ће постати гнијездом аустријских интрига против Црне Горе и Србије. Тако би Аустрија опколила Црну Гору са три стране и балканско питање било би само одгођено. Стога ће Аустрија настојати, да Црној Гори даде територијалне и финансијске одштете за одступ Скадра, а Црна Гора измучена дуготрајним и народним ратом јамачно ће га уступити Арбанији, али се неће никада одрећи својих права која јој припадају као нашљедници Зете на Скадар, ту стару српску пријестоницу.

Ми као Хрвати од срца се радујемо овој побједи наше браће Црногораца, јер њихову побједу сматрамо и њихову славу нашом славом. С највишим удивљењем и поносом пратили смо сваки крет храбрих чета наше браће у балканском рату, који је нашао своју завршну сцену у паду Скадра. Попут силнога оркана хрлиле су осветничке чете по Балкану и слогом оборише велико, али труло турско дјело. Наши непријатељи стрепе, јер има још у једној држави нешта трула, и ту ће трулеж оборити прије или послије оно нешто, што се зове велика словенска мисао.

Србија и Бугарска

Између Србије и Бугарске постоје у питању подјеле освојеног земљишта у рату са Турском јаке и дубоке несугласице. Не давати овим несугласицама оне важности, коју оне имају, значило би подавати се илузијама и прикривати једну истину за то, што је ова истина горка.

Зато се на овај спор зауставља и „Riečki Novi List" и о томе, желећи искрено да се до споразума дође, овако разлаже:

«Јест, горка је ова истина, јер нам показује, да на Балкану још није продрло здраво просуђивање заједничких користи и у мјесто да се ради на учвршћивању савеза између држава, које треба да буду једна другој равне заносе се у Софији мишљу, да на штету осталих савезника створе тако велику Бугарску, која би била већа и јача од свих осталих савезних држава заједно, да би онда могла играти на Балкану улогу Пруске, т. ј. подчинити себи остале савезнике и наметати им у сваком случају своју вољу.

Не треба нам нарочито истицати, да овај пут није прави и да би савезници, који су у рат пошли као међусобно посве равноправни морали остати и послије рата међусобно посве независни, удружени у тијесном и искреном *савезу*, а не да би троица савезника била једном подчињени и зависни од његове добре воље, нарочито, кад се зна да тај савезник који би хтио да буде први, врло радо кокетира са оном европском дипломатском групом, која није баш особито склона независности и напретку некојих чла-

NARODNA BIBLIOTEKA CRNE GORE PODGORICA

нова балканског савеза. Они политичари у приjестолници испод Витош-планине, коjи се заносе жељом по хегемониjи, мораће се приjе или касниjе сприjатељити с мишљу, да остали савезници ниjесу ушли у рат за то да подносе толике жртве у новцу и у крви — за jедногa савезника! Jер, ако би се освоjено земљиште подиjелило онако, како то траже у Софиjи, онда би Србиjа и Црна Гора заиста потрошиле толико новца и жртвовале толико своjих синова за то, да се Бугарска што више осили — на њихову, сjутра, штету.

Несугласице, према овоме, дакле ниjесу малене и незнатне, већ врло дубоке, нарочито, jер са извjесне стране свим силама подпируjу страсти, jер негдjе на Дунаву jедва чекаjу, да се распадне толико им омрзнути балкански савез.

Алармантне вijести посљедњих дана о предстоjећем рату између Србиjе и Бугарске све су биле сковане у Бечу и то по прилици у оноj истоj ковачници, у коjоj jе била скована и Прохаскина и Палићева афера, вijест, да су Црногорци запалили из освете Скадар (коjи су заправо они спасли од пропасти) и разне друге лажи. Неколико дана се мислило, да jе рат заиста неизбjежан, а сад долазе из Биограда вijести — и то поуздане вijести — да ће између Србиjе и Бугарске тек сада отпочети прави преговори гледе подjеле освоjеног земљишта, а до сад се никакви директни преговори jош ниjесу водили, већ су само повине међусобно полемизирале!

Ту jе, дакле, Беч опет био дементиран и надаjмо се, да ће и рjешење свих спорних питања између савезника бити такво, да ће противници Словенства бити — разочарани у своjим лиjепим надама. Оправдана jе нада у томе више, што ће Русиjа, она словенска Русиjа, учинити све, да се спорови на Балкану рjеше на начин, коjи ће бити праведан и коjи ће одговарати и интересима поjединих савезника и цjелокупног Словенства и зато при свему томе, што jе положаj озбиљан, можемо jош увиjек, да се надамо у његово повољно и корисно рjешење.

Да односи између Србиjе и Бугарске ниjесу ни приближно онакви како се то представља, показуjе и писање «Самоуправе», коjа о томе спору овако разлаже:»

«Писање неких листова чини у нетачно обавиjештеном иностранству утисак, као да ће се Србиjа и Бугарска ухватити у коштац. Таj закључак не само да уди великим, заjедничким интересима Балканског Савеза, већ шкоди и Србиjи а не одговара ни истини, jер Србиjа не само што није предузимала код бугарске владе каква енергична корака, већ и не мисли да напада Бугарску. Најкасниjе нема за то ни разлога. О лебдећим спорним питањима Србиjа ће у датом часу преговарати са владом у Софиjи путем измjене мисли и навешће стварне разлоге, што су склонили владу краjевине Србиjе, да заузме садашње становиште. Што се тиче посjеднутих краjева, Србиjа нема ништа захтjевати од бугарске владе. Србиjа ће се с Бугарском приjатељски споразумjети о териториjским питањима, и преговоре водиће с најбољом вољом, што jе потребно, да се приjатељски приведу краjу и имаће све обзире што их диктуjе поштовање према великим интересима, коjима брижљиви чувар мора бити у будућности Балкански Савез. Србиjа ће учинити све што се могне, да се избjегне сукоб са савезницима а освjедочена jе, да ће и на другоj страни наћи обзира и предусретљивости, коjи jедини могу Балкански Савез извести здрава и цjелокупна из тих посљедњих искушења. Србиjа вjеруjе у мудрост одговорних бугарских политичара и здраву свијест бугарског народа, и далеко jе и од помисли, да жели сукоб међу народима истог племена и вjере, да Србиjа и Бугарска мораjу заjеднички ићи напридjед и да им jе нераздвоjна судбина у добру и злу. Она ће у границама законитих интереса српског народа и Србиjе предузети све што jе могуће, да Србиjа и Бугарска остану и даље у приjатељском савезу“.

Такав излаз нас само може обрадовати.

Кратке вijести

Распуштање босанског сабора. «Н. С. Преси» jављаjу из Сараjева: У хрватском саборском клубу избиле су несугласице, коjе би могле изазвати расцjеп међу Хрватима. Као што jе познато, прошлетос jе настала фузиjа «удругаша», и «заjедничара», коjи су ступили као jедна странка у савез хрватских странака права. У пркос измирењу Штадлера и Фрањеваца, постигнутим утjецаjем папе, у свакоj прилици jављало се супарништво међу групама, док није и најпослије сад дошло до отворена прекида. Узрок прекиду jесте накнадни избор, коjи ће бити у Сараjеву 16 (29.) маjа. За мандат кандидоваше се jедан бивши члан «Заjеднице» и Штадлеров секретар Цанкар. Хрватски саборски клуб одобри с већином гласова кандидатуру првоме. Незадовољни с ресултатом, бивши чланови «Удруге» поставише за против кандидата уредника «Х. Дневника» Тадина, чijу кандидатуру помажу пет чланова хрватског саборског клуба, што су негда били чланови «Удруге». Они хоће да због држања клуба у овом питању иступе из клуба.

Расцjепом у хрватском саборском клубу пооштриће се стање у сабору, коjе jе и без тог отежано, што су Срби без разлике изjавили, да ће ступити у опозициjу због напредних мjера, предузетих у главном против Срба. Опште jе увjерење, да се садашњи сабор више неће ни састати.

Војна снага савезника и турске. Руски ратни дописник Табурно износи у биоградскоj «Самоуправи» шљедеће тачно сакупљене податке о броjу савезничке и турске војске у овоме рату:

Турци су имали под Али-Ризом на мађедонском бojишту против Црне Горе и Грчке 100.000 људи, а против Србиjе под Зеки-пашом, Давид-пашом, Фети пашом и Шериф-пашом 256.000 људи, свега на мађедонском бojишту против три савезника 363.000 људи, од тога бajонета 303.000. Цjела ова сила узела jе учешћа у борбама.

На тракиjском бojишту против Бугара било jе 240.000 људи, од коjих jе узело учешћа у борбама 201.000.

Савезници имали су на почетку рата све до примирjа заjедно 740.000, и то Бугарска 320.000, Србиjа 210.000, коjа jе касниjе повисила на 360.000, а заjедно са треном издржавала jе 402 000. Грчка jе у почетку имала 80.000, а послиjе преко 100.000 војника. Црна Гора имала jе у почетку 30.000, а послиjе до 50 000 војника. Према томе главна турска сила била jе против Срба, Црногораца и Грка са 363.000 против савезничких 420 000, а против бугарских 320.000 било jе Турака 240.000. Против саме Србиjе било jе у борбама 256.000 Турака и Арнаута.

Табурно из овога закључуjе, да jе главно бojиште било у Мађедониjи, а не у Тракиjи.

Оснивање српских друштава. «Српска Риjеч» из Сараjева доноси: Покреће се питање о поновном оснивању оних српских друштава, коjа су недавним изпимним наредбама распуштена. Како чуjемо наши ће угледниjи људи покренути питање, да се поведе заjедничка акциjа за поновна оснивања. Овоме ће се свакако одазвати цjела наша отаџбина. Та jе заjедничка акциjа већ и с тога потребна, да се узмогне што прiје доћи до циља, а у исто доба да се узмогне тачно контролисати поступање оних, коjи нас недавно тако љуто увриjедише. Budnim ћемо оком пазити, на подметања, коjа су нам већ индиректно саопштена преко бечке и пештанске штампе. Увjерени у нашу снагу и отпорност поздрављамо ове кораке, коjи ће нам прокрчити пут даљем културном напредовању и jачању српске народне свијести, коjа се не да угушити никаковим наредбама на свијету. Дакле најбоље jе да се у овоj ствари предузме сложна акциjа, jер ћемо тако доћи најприје до жељена успjеха.

Дневник

Вратио се. Његово Краљ. Височанство Књаз Мирко вратио се послиjе краћег боровка са Крушевца.

Акциjа под Скадром. Као што биоградски листови jављаjу, прошле сриjеде био jе генерал Петар Бojовић, командант приморске војске, у аудиjенциjи код Краља Петра и том jе приликом поднио опширан извjештаj о акциjи његове војске под Скадром, као год и стању те војске.

Здравље Ст. Новаковића. Бечки Кореспонденц Биро jавио jе о аксидану Стоjана Новаковића, делегата Србиjе у Лондону, да jе, силазећи низ степенице у хотелу, пао и повриjедио се. Међутим сад се jавља, да jе оваj аксидан био без икаквих пошљедица, jер jе Новаковић могао да настави своj службени рад. То jе Кореспонденц Биро „заборавио“ накнадно да jави, и ако jе добро знао да ће то свакога интересовати.

Компезациjе Црноj Гори. Jедна група енглеских политичара и књижевника посjетила jе Сир Едуарда Греjа, како jав „Пел Мел Газет“. Они су му предали петациjу снабдjевену са преко 20 000 потписа najугледниjих људи у Енглеској. У петициjи тражи се да енглеска влада утиче на велике европске силе да Црна Гора за напуштање Скадра добије териториjалне компезациjе у Арбаниjи. Сир Едуард Греj примио jе депутациjу врло љубазно. Он jе изjавио да и сама енглеска влада труди се да пронађе начин, на коjи би се Црноj Гори дала накнада за оно што jе она жртвовала предавши Скадар великим силама. Колике ће те компезациjе бити, то зависи од расположења великих сила и од могућности. Сир Едуард Греj изjавио jе напошљетку наду да ће предлог енглеске владе наћи одзива код великих сила, и да ће се компезациjа што прiје дати.

Пасоши за Аустриjу. „Нашем Jединству“ пишу из Котора: „Отворена jе граница, али органи власти траже пасош од свију коjи пролазе границу. Хоћете ли да жена коjа носи на пазар мало кртоле или мало сира иде на Цетиње да узме пасош и за њ да плати пет круна?! Особито се гледа на то код путника ако су наша чељад — па ако имаду и пасош сва назирања, пратње, погледи... *Општа jе жеља да се укину ове мjере особито за Црногорке*, jер нас дави скупоћа и осjећа се помањкања у храни. Скупоћа jе с дана у дан све већа.“

Црногорско гостољубље. Ових дана страни листови донијели су саопштење о томе како су наши војници заробили jедну аустриску патролу. Поводом тога бечки „Die Zeit“ добиjа из Арада накнадно ово саопштење:

„Ономад jе допутовао овдjе резервни официр Алберт Фухс, што jе служио у истоме пуку, чиjа jе патрола ухваћена у Црноj Гори. Фухс вели: У Гркову jе дио петог тобциjског пука. 2. (15.) маjа одвео jе резервни потпоручник Кнол патролу у извидницу. Патрола узе правац према црногорскоj међи, па jе залутала у кршевима.

Кад jе jедан црногорски официр, са два војника срио патролу, била jе пет километара од границе на црногорском земљишту. Кнол рече, да jе с војницима залутао. Црногорац га позва, да пође с њим, jер иначе, кад би се патрола сама вратила, могли би jе напасти Црногорци. Патролу доведоше у село Искоре и изведоше jе пред jедног мajора, коjи Аустриjанце прими врло учтиво и задржа их у гостима до сjутра дан. Идућег дана извијести мajор о ствари претпостављену власт на Цетињу, одакле дође одговор, да се патрола одмах пусти. Аустриjанци се ниjесу могли довољно начудити учтивости и гостопримству Црногораца“.

Погинули код Скадра. Сараjевски „Глас Слободе“ jавља, да jе за вриjеме балканског рата отишло више мостарских муслимана у Скадар, гдjе су се борили као добровољци против србиjанске и црногорске војске. Двоjица од њих, Сулеjман Ефица и Мехмед Велић погинули су 18. марта о. г. Велић jе некада био члан Српског Сокола у Мостару, али jе и код њега вjерско чувство било jаче од народности, па jе отишао у Скадар да се бори против своjе jеднокрвне браће, Срба, и отуда послао писмо, у ком се хвалио, како Турци туку Црногорце. Велић jе био имућан и ожењен човjек.

Скадарско питање. Саопштаваjући да jе скадарско питање рjешено, хрватски лист у Америци „Народни Лист“ о томе пише ово: „Црногорци, након толико жртава, толико проливене крви и потрошеног новца одустаjу од Скадра и препуштаjу га велевластима, коjе га проглашуjу албанским главним градом. „Народни Лист“ jе увиjек нагласио да ће се тако догодити; он jе већ у почетку предвиђао, па и више пута наглашивао, да jе црна дипломациjа европских велевласти пошла путем неправде, и да ће наша браћа Црногорци, на концу бити изиграни. Никада у новиjести народа, таквог случаjа није било. Задобити jедну тврђаву, платити над jедног града са толиком крвљу људских живота, — а ипак остати без тога града! Ово рjешење скадарског питања утврђуjе нас у оноj староj истини, да jе сила — правда и правица, да за малена и слабиjа нема правице нигдjе на свијету да jе данас храброст и правица само „mumuic“, коjи не вриjеди ништа, већ jе ту само сила и насиље jачих коjи одлучуjе. Просвjетни данашњи вijек, коjи данас слови са своjе правице нije него лаж и варка. Правице нема, — правица jе сила и то груба демонска сила, то нам jе ето најљепше показало рjешење скадарског питања овог тjедна. Jао правдо — име ти jе сила и насиље“.

Енглески кратак поступак. Француски листови саопштаваjу да су аустриски агенти покушали да изазову неред у Скадру, и да тиме примораjу енглеског адмирала Бурнеjа да управу над Скадром повjери аустриском адмиралу Његовану. Но таj покушаj остао jе без ресулата. Адмирал Бурнеj похватао jе све ове агенте и одмах jе наредио те су сви стриjељани. Међу њима био jе и jедан католички поп. Аустриски адмирал покушао jе да казну измиjени и тражио jе од Бурнеjа да jе замиjени доживотном робиjом. Али у томе није успио. Бурнеj jе издао наредбу да се смртна казна одмах изврши. Сjутра дан jе одjељење енглеских и француских мрнара стриjељало у близини Скадра све агенте. Истог дана адмирал Бурнеj пооштрио jе своjу раниjу наредбу коjом jе забрањено да становништво може носити оружjе, и да се под оружjем улази у Скадар. За сваког ко буде ту наредбу преступио, одређена jе смртна казна. Ова наредба имала jе jаког утицаjа, jер се више нико не види у Скадру, нити да у Скадар улази под оружjем.

Слике војсковођа. У литографиjи државне штампариjе у Србиjи израђене су слике војсковођа и истакнутих људи у овом рату. Слике су величине 43/29 с. м. и продаjу се по 20 пара комад.

Вjерени. Г. Данило П. Пajовић, пjешадиски потпоручник вjерио се са г-ђицом Милицом J. Почек, сестром г. Пера Почека, фактора војне штампариjе. Наше честитање.

Вучење лутриjе. Вучење сиротињске лутриjе извршиће се 2. jуна у канцелариjи општинске управе. Сви неповраћени броjеви сматраће се као продани, а лица коjима су дати ради распродаjе накнадно ће се задужити, ако у року од 5 дана не положе новац.

Нађен новац. Општини jе приjављена извjесна сума новаца. Прави власник добиће jе натраг ако тачно означи: количину, врсту и др.

Скадарска епопеја

— Б. Ж. Лазаревић —

Свако човjеково дjело имаше своj почетак; и сваки почетак биjаше зачет у идеjи, коjа jе требала да се роди и даде довољно инспирациjе за њено остварење.

Идеја о ослобођењу заробљеногa зачела се отрагу много децениjа на обали закрвављеногa jезера под неким чудноватим хртом, у срцу окованога човjека.

Она jе као приказа прелазила са оца на сина, са кољена на кољено и са генерациjе на генерациjу: час у прози, час у поjезиjи, час у слици; али непрестано живом риjечjу, сjенком и асоциjациjама.

„Косово!“ нико ту риjеч није знао разумjети као Србин, потомак окованога.

За њега jе она значила нешто више од jедне цвjетне пољане, на коjоj jе расло закрвављено цвиjеће, и више него мjесто гуjе су нашле своjу вjечност двиjе крунисане главе. Та риjеч jе значила више него пропаст jедне царевине, коjа jе сама себе осудила да jоj лист по лист опада, и гњев на опиjену, несложну, пуну страсти и пожуда властелу свезаногa.

Она jе значила асоциjациjе славне прошлости, силе у трзаjима моћи и раскоша, пада и заробљења; и садржавала идеjу ослобођења.

А да би се што више зарила у срж сржи заробљених и што jаче ухвати кориjена у свијести окованих синова, створени су и помоћни инструменти, коjима се вjековима ширила и дубље зоривала у срца народа коjи jе пао, — и у паду самог себе познао.

„Гусле“ то није остао само инструменат за пропагирање идеjе ослобођења, већ и садржаj асоциjациjа у проширеном смислу.

Одjеци са гусала подсjећали су нас на зоробљено племе и њине претке коjи су коње у цркве гонили и на копља нафору примали, на ланце и окове коjи су се упиjали дубоко у тjело и пругушивали дух, закрвављено цвиjеће на крвавом пољу, незатрпане костуре палих бораца и крупу коjу jе одниjела мутна закрвављена и тиха Марица ковитлаjући се и са своjим проливањем исписуjући и понављаjући бројке: jедан три осам девет косовске епопеjе.

Тамо су сами одjеци причали болове jедногa народа коjи jе заниjемио са смрзнутим протестом на уснама у дугом чекању дозволе говора, и у своме тужноме jецању опомињали га на буру борбу и припремали на револт...

•

Jедногa дана када jе сунце необично сиjало, диже се Идеја, прерушена, са мачем у руци и машинском пушком о врату, и закуца на вратима угњетачевим.

Закрвављено поље оживљело jе таj дан кроз цвиjеће коjе одисаше на људску крв, а давни у трави обрасли гробови биjаху се подмладило.

Све тамо биjаше добило неки свечани изглед прошћеа коjе саливено у пољупцу приљуби своj млади живот превучене сласти уз Идеjу.

Имали смо да изгубимо све, или добиjемо оживjеле гробове у уздисима и чежњи, коjа се претвара у страст и шапут.

Идеја jе ишла напридjед и кидала jедан по jедан ланац, расплиjетала jедну по jедну мржњу и брисала jедну по jедну сузу.

Када се окренула око себе да види препону коjу не може срушити и да сврши са оним што jе намислила, из даљине су се чули звуци музике, чиjе се значење није знало, нити прiје чуjало.

Идеја застаде.

Тамо су се били сакупили страни џелати и отимали се међу собом коjе инструменте да употребе и како да Идеjу поздраве: маршом ослобођења или заплета.

Хрвали су се претворени у силу и страст, и отимали се ко ће прiје да угризе Идеjу, и ко слађи пољубац да однесе.

Идеја jе продужила своj пут коjи jе био замршен и испреплетен, и побила своjе копље, све огрезло у крви, тамо гдjе jе намислила.

Крв jе цурила из њених небројних рана, а анђели Ослобођења су опиjевали сваку њену кап, коjе су се претварале у хумке.

Хрвачи су употриjебили паукову умjетност. Идеја, опкољена и закрвављена, попела се на врлети скадарског града и ту, код младе Гоjковице, горко jе плакала. Око ње налази се jедан кавез са двоjе врати. Око њега се сакупиле жене, дjевоjке, дjечаци и одоjчад.

Жене у црно увиjене жалосно посматраjу одоjчад, а црнина на њима као да одисаше плачем за погинулим, а очи блуђаху тамо негдjе у даљини... тражећи своjе срце.

Дjевоjке са свjеже неправилним цртама на лицу, коjе су исписане кичицом мука и патње, причаjу историjу бола, а подшишана коса тужи пjесму жалости и шуми врелом уздаха.

Дjечаци у црном руву покрај направљених гомилица, повисоких и ушанчених, на коjима се видjаше по коjа кап крви, — jуришаху.

На jедноj биjаше исписано: Тарабош; на другоj: Бардањолт; на трећоj Брдица...!

Идеја убриса своjе сузе.

Jедна зриjезда са Куманова донијела jоj jе jедан биjели крин, на коjи jе свака хумка ударила по jедан печат бола и крви за инспирациjе: под тиме се види jедан напучени ланац у броjкама: jедан девет jедан три, коjе обасипаjу сунчани зраци, повише њега идеја са књигом, чекићем и мачем у руци.

Од тога дана она jе непрестано тамо, обучена у црвеном руву, коjе одише на Ослобођење.

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE

О, НЕМА ВАС, НЕМА...

О, камо вас људи? Има ли вас више,
Да видите „правду“ дату моме роду,
И ланац тежак, како му запл'ћу
На ноге и руке и очи му боду?..

Да видите како наше горе стену
И мајке у њима, сестрице рођене —
За синов'ма својим, јединијем братом.
Јецају и туже, а срце им вене..

Да видите крвцу Исполина наших —
Како се пуши. потоцима врије,
И кос'ти палих, на гомиле стршећ',
Вапију небу и Правди што мрије...

Да видите дјецу — сироте у Бога,
Како к'о змије у процјепу пиште
И сузе им теку за палијем оцем.
А хљеба нема, док га свако иште.

Те живот и душу спасите у нами:
Спријечите силни — да по нами ходе
И отимљу муку, стечену у зноју:
Дајте нам зрака и скромне слободе...

О, нема вас, нема. Нема више срца;
Умрла су она; ни трага им више;
Јер сила је право, право милиони,
А убога Правда?... О њој збор'мо тише...

Цетиње. **В—ћ**

Болесни аскер

Кад сам ушао у Скадар, одмах сам похитао у болницу, гдје сам у болу и тузи, као заробљеник (рањен) неко вријеме биједно провео лијечећи се. У њој је било све тихо, само се понекад чујаше тужни уздах рањеника. Случајно, чим уђох, видим познатог ми аскера, Бугара, на којега се лако видјети могла она дуго-трајућа болештина, под којом се ријетко несрећне жртве дижу. Црте су његовог лица правилне, блиједе, а по њима неки неисказани бол и туга плива, која срце горкој прошлости шаље... Он, видјећи у мене познатог и болећивог човјека, поче приповиједати о ситуацији сиромашног народа за вријеме опсаде Скадра:

Комуникација Скадра била је прекинута падом Љеша 5. новембра прошле 1912. године. Година 1912. бјеше мршава претходница страховитој 1913. години... Бјеше то као оно птица, што изнад љешине најприје пролети, да јој послије, подмукло ћутећи, месо раздире...

Зима прође на миру, али се већ почетком прољећа узбунила сиротиња. и тражаше од богатих својих суграђана помоћи; али залуду!... Њихово срце бјеше тврђе од брава на вратима њихових кошева. „Зар скитницама да издамо нашу храну“ — рекоше — „а наша дјеца да гладују?!..“ Моја је кућа посљедња на југоисточном крају Паруце. Кад погледам кроз прозоре, видим повећу равницу, која се као зелено језеро пружа чак далеко... Али овог прољећа не бјеше на њој ни једног зеленог струка: све суво, црно... Стока залуду је тражила по тој пустари, да своју дивљу глад разблажи... Гладна говеда тумараху без чувара по големој равници и чупаху суво коријење из земље. Дође подне, сунце припече, а ми чујемо рику говеди. Мајка забринуто гледа у посљедњу оку брашна... „Сине“ вели, „још који дан па нећемо имати хљеба!... Ено гледај како говеда скапавају од глади: тако ће и сиротиња брзо падати“. Око Благовијести већ си могао видјети блиједа и изнурена лица, гдје тумарају по сокацима. По виноградима си виђао понегдје зелени брдун од винове лозе. Дође човјек, откине га, и онда лакомо — рекао би: суманут је — прогута га с лишћем заједно. Послије бјежи из винограда, бојећи се да га газда не види. Чини му се као да је неко злочинство учинио, као да је велико благо некаквоме бијесном богаташу похарао...

По ћошковима се виђаху дјеца. Сједе жалостиво; поблиједиле усмице једва да им се мичу, из њих не чујеш гласа; од глади су промукла само чујеш као неко шапутање: „Манеп бук!...“ („Дај хљеба!...“) То је све, што може, да изусти, а оно ти друго казују мутне очи, блиједо увело лице и напријед испружена сува ручица, која чека комадић хљеба од мимополазећих... Сад ме упозори, да бацим поглед пут сусједне собе на једног чавјека, у којега су сви служитељи бојажљиво упрли очи, и чекају шта ли ће он рећи... Тај, у кога су упрли своје погледе магазација, је који је за вријеме глади хранио сиротињу, па се отуда обогатио!... А тај човјек, висок, смеђ, што је с њим дошао кмет је општински (предсједник)... Он је све до ове гладне године био сув, мршав... а те године, кад су наши образи од глади пожутјели, увели, почео се господин својим дебелим трбухом одликовати. Он је можда у својему изобиљу на то и заборавио; али они, који су своје жалосне колибице за будишто испродавали... ти нијесу заборавили... ти не могу заборавити!..

О, како би вам о њима приповиједала наша заробљена браћа, што на јуришу бојном, на Брдици, светом страшћу занијети, викаху: „смрт или слобода.“ И гле несрећници! Кад се обретоше у турске руке, клонуше духом и трежаху — смрт; али мјесто смрти, мјесто лаворова вијенца и славе нађоше — тешке окове... О вјерујмо ми, драги пријатељу, да нема под небом јуначнијега народа од словенскога... али ни несрећнијега!... Јер гле, овако поцијепани, као што смо, још својом крвљу, својим грудима и својим животом служимо мекушне туђинце... Али доћи ће дан... и словенски ће народ дан својега васкрса славити!

Скадар, логор 20. априла 1913. г.

Лука Р. Дрецун, студент.

ТЕЛЕГРАМИ

Цариград, *14. маја.* — *Говори се,* да се Хусеин Хилши паша примио дужности главног реформног инспектора у Сирији.

Биоград, 14. маја. — Посланик Јовановић приспио је овдје и имао конференцију са Угроном код кога је и ручао.

Софија, 14. маја. — Руски посланик имао је јуче дуг разговор са Гешовом, затим га је примио Фердинанд. Ово се доводи у вези са затегнутим српско-бугарским односима, и да Русија жели да посредује.

Софија, 14. маја. — Грчка влада је протестовала противу бомбардовања грчких бродова који су крстарили између Орфана и Кавале. Два грчка ескадрона, који су били у Сересу добила су наредбу, да се врну у Лангару.

Цариград, 15. маја. — Према депеши јерменског патријарха, једанаијест Јермена убијено је у Сижирту.

Биоград, 15. маја. — Скупштина је ријешила да стави на дневни ред одговор Пашићев на интерпелацију односно српско-бугарских граница. „Самоуправа“ пише: Србија је у интересу савезника удвостручила своје обавезне дужности, Бугарска их шта више није ни испунила. Према садашњој окупацији, Србија би добила 85.000, а Бугарска 150.000 километара. Србија апелује на савјест и част Бугарске ради учињених жртава. Нико не може тражити од Србије да се одрече од своје независности ради одржања балканског савеза, и Србија се не може принудити на такво понижење уговором, кога је повриједила друга странка.

Берлин, 15. маја. — Енглески владарски пар повратио се у Лондон.

Лондон, 15. маја. — Греј је јутрос примио посебице сваког од главнијих изасланика. Новаковић је дошао први, Данев други, затим Генадиос. — Греј је саопштио Новаковићу, да изасланици, који нијесу вољни да потпишу уговор, не морају чекати, јер бескорисни преговори трају већ недјељу дана. Новаковић је одговорио да ће то саопштење телеграфисати својој влади с молбом за инструкције. — Греј је изјавио Даневу, да према мишљењу велесила више не може бити мјеста расправљању, већ да уговор мира мора бити потписан онакав какав је, и то одмах, без обзира да ли су све ратујуће странке готове да га потпишу или не. Данев је одговорио да је готов одмах да га потпише. Сличне изјаве учинио је Греј Генадиосу и Осман Низами паши. Генадиос је одговорио да ће извијестити о том своју владу, а Осман Низами да је први приспио у Лондон, и да је био вољан да га потпише одмах кад је сишао са воза.

Биоград, 16. маја. — Пашићев говор је поздрављен у скупштини живим одобривањем. Сједница је одложена за сјутра.

Лондон, 16. маја. — „Рајтер“ јавља да се влада британска живо заузела да Грчка одмах потпише уговор о миру.

Лондон, 16. маја. — Према званичној депеши, предсједници-министри српски и бугарски састаће се идуће суботе на граници ради конферисања односно положаја српско-бугарског. У Лондону се надају да ће министри-предсједници успјети да нађу повољно ријешење.

Софија, 16. маја. — Изјава Пашићева учинила је свуда тежак утисак; ипак званични се кругови држе мирно и мишљења су да Пашић није рекао потоњу ријеч. Одговор на изјаву министра предсједника српског даће се послије састанка у суботу двају предсједника.

Цариград, 16. маја. — Примирје турско-бугарско продужено sine die.

Лондон, 16. маја. — По „Тајмсу“ сасвим је сигурно да ће сјутра сви изасланици потписати уговор о миру.

Атина, 16. маја. — Бугарске трупе у Прахви намјестиле су на висовима топове и напале на грчку чету; ресултат непознат.

Цариград, 16. маја. — Примирје је званично објављено до 13. јуна.

Лондон, 16. маја. — Министарство иностраних дјела саопштило је послије подне изасланицима грчким да се уговор о миру онакав какав је мора сјутра потписати, и питало је јели влада грчке војна да га потпише. Влада грчка дала је јуче разумјети посланику Енглеске у Атини, да је спремна да га потпише.

Лондон, 17. маја. — „Рајтер“ јавља, да је Греј вечерас упутио свима изасланицима позив да сјутра у 12 с. 30 м. буду у С. Јакова палати ради потписа мира, на коме ће и он присуствовати.

Атина, 17. маја. — Званично се саопштава, да данас није било ни*какког судара у Емфтерији* између Грка и Бугара, само су Бугари избацили четири гранате на грчке предстраже без ресултата. Бугарски генералштаб одбио је предлог, да се створи неутрална зона, али се обје владе надају да ће се доћи до споразума.

Софија, 17. маја. — Влада је наредила Даневу да чим потпише уговор дође у Софију; тако исто и Теодорову, који се налази у Паризу.

Биоград, 17. маја. — Скупштина је са 125 против 18 гласова усвојила Пашићев експозе. Драшковић ја изјавио наду да се то становиште неће никако напустити. Даље је напоменуо, да је Пашић требао да изостави спомињање о границама српско-црногорским, јер рат није вођен да се те границе створе, него баш да се уклоне на сва времена. У Србији и Црној Гори могу од сада само бити своје администрације, а што се тиче граница, оне морају бити заједничке. Френетично пљескање. — Спалајковић је дошао.

Биљежник

— У Босни је велика поплава. Ријеке Босна, Усора и Миљацка разлиле су се због силних киша и направиле велике штете. Сва жељезничка пруга уз Босну је под водом, а и друге су знатно оштећене, као и нека мјеста, а међу њима Сарајево.

— У Србији намјеравају да продуже трајање мораторија до конца године.

— Из Скопља јављају да су на великом простору јужно од вароши нађене велике наслаге најразноврснијих руда.

— Влада у Србији поднијела је Н. Скупштини хитан предлог за грађење петнајест нових жељезничких пруга.

— Као што из Париза јављају, питање ратне оштете савезницима стоји повољно и велике силе су склоне да дозволе ратну оштету савезницима.

— У јуну се спрема свечана прослава десетогодишњице ступања на пријесто Краља Петра.

Бушатска паника

У много случајева више вриједи енергија, но знање.

Слушао сам, истина, да су Србијанци врло вриједан народ; али човјек све донде не вјерује, докле сам својим очима не види... Срце ми је силније закуцало, у души сам осјећао, да сам постао већи, кад сам видио србијанску и нашу војску састављену, војску пред којом би се Наполеон Први поклонио!... Шта бјеху ти турски регулаши?... Ништа! Људи без срца, срце без крви, без душе, бесвјесна гомила.

Наш командант бјеше кршан јунак: висок, коштуњав, лице му опаљено од сунца. Видјело се по њему, да је по својега вијека проживио под ведрим небом. Он на помамном коњу јураше напријед... Познавао нас је: по својој крви цијенио је и нашу, у својој храбрости гледао је нашу... Равница је пуста, непрегледна. 25. јануара јутром из далека видиш по китањском Бушату непријатељске колоне како комешају; чујем бојну трубу, тутњаву коња и коњаника.

„За мном јунаци!“ повика командант. А као грмљава, што грому одговара, на његов глас неколико хиљада наших гласова одјекује: „Јуриш! Напријед!“..

Непријатељи бјеже... Њине тобџије напуштају топове; њихови официри хтјели би да поврате ред, али су им сви напори узалудни. Чујеш, гдје им говоре: „У ког тече турска крв, нек' остане на мегдану.“ Бјеже сви без реда, без команде; бацају торбе, пушке, чутуре; и чизме би с мамузама побацали, да имају кад изувати их, само да утеку, да изнесу главе. Њих гони храбра браћа уједињеног Сриства... Бјеже лијепом богатом трушком равницом, која има за њих врлети, кланаца, стјења и амбиса: куда се окрене, смрт га сријета провала, пропаст!...

Бој је престао... Али послије те битке изгледаш друкчији него прије: лица нам бјеху гарава мирна, могао би рећи суморна... Нико ништа не говори, рекао би да смо нијеми; тек кад се појави командант из толико хиљада грла захори се громовито: Ура! и Живио!..

Командант бјеше у лицу такође гарав и блеђи но обично; али му у очима сијеваше ватра. По свему си могао видјети, да је задовољан. Кад нас је прегледао, чело му дође ведрије, а преко лица му је прелетио лак осмијеј.

— Јунаци, рече крупним гласом — у мом речнику мало је ријечи; али све, које су у похвалу једне војске са свијетлим образом исказати могу, вама припадају... Ви сте јунаци!.. Ова битка то је освједочила, овај бој је показао непријатељима, да је од храброг и поштеног војника немогуће направити роба!.. Ви сте рођени за слободу!.. *Живјела слобода!*..

Стоструко „Ура!“ цијепало је вечерњу тишину...

Логор Брдица, 17. априла.

Лука Р. Дрецун, студент.

П. п. бр. 1. 27—50

Црногорска Банка издаје под најам од 20 јуна сав други спрат свога здања са свима принадлежностима.

За услове обратити се истој.

Пп бр. 5, 4,5

УЏБЕНИЦИ

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

као и остале ђачке и канцеларијске потребе могу се добити у књижари **Ш. Г. Лаковића у Никшићу.**

п. п. бр. 6, 1.5

ЦЕНТРАЛА: ТРЕБИЊЕ (Херцеговина)

ТРАВУНИЈА

ФИЛИЈАЛА: ГРУЖ (Далмација)

трговачко, индустријско, отпремачко, комисионо и агентурно дионичарско друштво.

Велико складиште сваковрсног пиланог дрва: **дасака, мурала, јеловог, пињевог, храстовог, буковог, сировог и куханог. Паркета букова и храстова.**

греда тесаних сваке димензије. **горивог** дрва и **енглешког каменог угљена.**

из 1911. год.
П. п. Бр. 39. 53—54

Све уз врло умјерене дневне цијене.

Штампа Кр. Ц. Државне Штампарије

Власник и одговорни уредник **Радомир Кривокапић Орлински**